

JOSÉ CARLOS MARIÁTEGUI

7 ENSAYOS DE
INTERPRETACIÓN DE
LA REALIDAD PERUANA

Q ANCHIS REQSIYKUNA
YACHAYMANTA
PIRWANA CHEQAQMANTA

Traducido por
Porfirio Huamán Gamarra

Juan
Gutierrez
Editorial Impresora S.R.L.

Manaña munanichu
ñawinchakuyta huk
Ruwaqe, pitaq arí atiyman
niyta ima munaran ruwayta
huk taparata; ichaqa sapan
haqhaykuna yuyaninku huk
arí tukuykun qhenchalla
taparapi NIETZSCHE. Pay
walaychu llanthuntin.

Ich will keinen Autor mehr
lesen, dem man anmerkt,
er wollte ein Buch machen;
sondern nur jene, deren,
Gedanken unversehens ein
Buch werden. NIETZSCHE.
Der Wanderer und sein
Schatten.

QANCHIS REQSIYKUNA YACHAYMANTA PIRWANA CHEQAQMANTA

[3] 7 ENSAYOS DE INTERPRETACIÓN DE LA
REALIDAD PERUANA
JOSÉ CARLOS MARIÁTEGUI

UYLLANA / [11] ADVERTENCIA

Huñunin kay qelqa seq'epi, huñusqa icha qelqachasqataqmi kay qanchis reqsiykunapi, qelqasqaykuna ch'equerichinin "Teqsintinpi" icha "Hamawt'apuwan" hawa wakinkuna yanqallan sutikuna cheqaq pirwanamanta. Imayna USNU WATAMASIY, manan kay, icha, huk tapara huñusqa. Aswan hina. Llank'ayniy puririn imamunaynin chay Nietzsche nisqan, ima mana wayllusqachu taparata ruruntawan yuyan, ñawpachasqa, huk taparamanta, manari haqhay yuyayninkunata kamariran taparakunata kicharisqa icha mana yuyayllapuni. Askhakuna maskharinan taparata hamunku arariwayman; ichaqa arí rayku ñawpasqa ima sapallan ruwasaqchá ima huk kamachikuq chanin kamachiywanqa. Yuyayniypuni icha

kawsaynitaq kamarikun, huk sapan kurkuta, huk ch'ulla puririchiyta. Icha arí wakin chaninta suyashaq icha waqhashaq ima kapuwachun reqsisqa kan pay –parisllapuni kanku kkillan huk illaq Nietzsche-manta– haykuchiy-manta llapan yawarniyta yuyayniykunapi. Yuyarinin tinkuyta kay kurkupi huk reqsinata hawan truyki ch'iti icha ñeqen chay Pirwapi. Aswan, yupanata ima wiñarishaq paypi, khuyani muchuy qoy-manta wiñariy icha ch'ullanchakuy huk taparamanta apamun sapankata. Pay yupana rap'inkuna kaykunaman huñusqa QANCHIS REQSIYKUNA kikin-chaywan askhaña, llapan ima mana qoywanchu hunt'achiyta wakin llank'anakuna imayna noqa munayman icha manuyman. Hoq p'akinrayku, kashan allin ima rikhurimuchunku ñawpaq mosoq yachayniymanta. Kay chawpimanta, pay reqsisqa ima rikuwachunku arí kanqachá wasi aylluchasqa allinllanpuni kurkukunawan icha yuyaykuna noqaq saksayniymanta ch'iti icha ñeqen. [12] Kutimusaqchá kay kurkukunaman hayk'a kutikuna niwanqa pay manari noqaq waturiymanta icha maqanakuy-niy. Yaqapaschá kanqa sapankapi huk kaykunamanta reqsinakuna pay maskharina, qhaway huk taparamanta ch'ullanchasqa. Mana mayqenpas kaykunamanta reqsinakuna kashan tukusqachu: mana kasharantaqchu minchha noqa kawsasaq icha yuyayni icha kapuwashan chikan ima yapay noqaqman qelqasqayman, kawsasqay kanqa icha yuyanchasqayta. Kay llapan ruway mana kan manari huk tantay yachanam ruwaqla ch'aqwamanta icha willay Pirwamanta (del Perú). Mana muchunchu pinkuna iñiwanku huk ewropeizante nisqa, hoq ruwasqakunaman icha ch'aqwakuna llaqtaymanta. Ima noqaq ruruchisqay arí kamachiyta qhawarichiwanka, wisq'an kay pisichanin icha maqla watuyman. Ruwanitaqmi Ewropapi aswan yachariyniyta. Icha iñini ima mana kanchu ch'ullanchakuy indo-Amerikapaq mana yachana icha pay yuyaynin-puni ewropeokunaq utaq oksidentalkuna. Sarmiento ima kan hukraq kamariqkunamanta argentinidad nisqa,

karantaq pachanpi huk ewropeizante nisqa. Mana tariranchu aswan puririchiyta kaynin argentinoqta. Hoq kuti kutini ima mana kani huk rimakuq siwk icha tukukuypaq. Yuyayniykuna arí kallpachakun noqaq llakikuykunamanta, noqaq waylluykunamanta. Willakuynitaq kashan icha chuchu maqllalla: riyniyman kamariyman chay ruwaqllapuni pirwano. Kashantaq aswan karukuna iñiylla yachana yachachiqmanta icha nuna universitariomanta.

Kan llapan ima manuni willayta siwkpuni qelqa qhawaqkunaman haykuyman llapan kay taparaymanta.

Rimaq, waranqa isqonpachak iskaychunka pusaqniyoqpi (Lima, 1928).

Porfirio Huamán Gamarra / José Carlos Mariátegui
(seq'en / firma)

MASKHANA MAQLLA CH'UYANCHAKUYMANTA
ESQUEMA DE LA EVOLUCIÓN ECONÓMICA

HUK ÑEQEN. WAQAYCHANA MUKICHINA

[13] I. LA ECONOMÍA COLONIAL

Chay waqaychana panpapi arí qhawarin aswan ima mana mayqenpi huk imakama qallqen Tiyana t'aqan Pirwamanta. Kay Tiyana allpapi rikhurimun, aswan ch'uyapuni ima mayqen hoqpi, imayna huk tukukuy kutiriykuyllamanta. Tiyanakama arí ch'uyanchakuran pay Pirwa (Perú) huk waqaychanapi ima wach'riran yanqallanmanta icha ch'ullallapuni panpamanta icha runa pirwanokuna. Kaypi Kamachiq Inkakunaqmanta, ayllukunamanta huñusqa chakrakuna icha thakkuna, aswan munaykunata karan waqaychanapaq. Llapan q'ellachay cheqaqkuna masacharikuranku rimaypi imamanta pay llaqtanpi inakyko –llank'aqlla, kasusqa, kamarisqakuna masachakuq ichaqa manallamiy– kawsaran askha kurkukunapi. Taqesqakuna askha kashanku; wasi ayllu wiñariran. Pay Kamachiq qonqariran qallariypuni pay ch'aqwa Malthusmanta. Huñunakunku ayllukunallapaq, kamachiyninrayku Inkakunaq, karantaq pisiyachiy purun runakunapi pay tanqayta ch'ullallanpi; ichaqa wiñarisqa pantayllapuni paykunapi, saksaypi kay kamachiqmanta maqlla, pay p'acha huk wakchamanta icha iñina kasukuy manuynin aylluchakuyta. Inkakunaqa horqoranku llapan ruru aylluchakuy iñiylla kay kallpa llaqtanmanta, chanincharanku pay hatun suyu chay Kamachiq kamarispanku qhapaq ñankunata, yarqhakunata, hoqkunatawan, mast'ariranku mukichispanku kamachiyninta purun runakunalla wasi masinmanta.

Pay llank'ay ayllullapi, pay llapan tanqay, arí pisiyachiran kamariykuqpuni tukuykunapi aylluchakuykunata. Walaychu españolkuna chullmichiranku, mana kamachiy allinllapuni truykichiya, kay kuraq makina kamarichiyanta. Wasi ayllu purun runa, waqaychana Inkaykaq, arí wakllichiranku icha khipucharanku hunt'allatapuni t'aqay tiyanaman. P'akikuntaq k'askanakuy hukninkunallamanta, suyutaq ch'usaqyapuran ch'eqerisqa ayllukunapi. Pay llank'ay runa ch'usaqyapuran ruwaymanta huk chawpimanta [14] aynikuq icha huñusqapuwán. Tariqkuna manan arí usqharirankuchu yaqa manari rakinakuymanta icha maqanaykunku pay askha q'epe ch'aqwamanta. Chaskirankutaq Taytaq wasikunata icha hatun wasikunapi qolqekuna ima waqaychasqanta; arí allpakunata rakinaykunku icha runakunataq, mana tapuykuspa nitaq rayku paqarin ima kallpakuna icha chawpi ruruqkunatawan. Pay Virreinato nisqa qallariyinta t'uphsin chay sasa icha rawi puririyninpi kamarin huk mosoq waqaychanamanta. Kay watapi, España ch'itichakuran qoyta huk huñunakuyta ch'iti icha maqlla chay hatunkaray mukichisqanman. Españolkuna qallariranku wiñachiyta pay panpata icha qhatachayta qori q'oya wasi icha qolqetawan. Hawan shullmisqakuna icha puchukunawan hukmanta waqaychana huñukuq, hich'aranku sarunakuna hukmanta waqaychana wiraqochaqta. Icha manan Pirwa apachiranchu Españaman, imayna wakinkunamanta manan apachirantaqchu nitaq hoqkunaman hap'iqkunaman, huk chaqrusqa tutayay mukichiqman. Wañu wañu kamachiq españolkuna tiyaranku hina runachakuyinpi icha huñunakuy wasi llank'ay walla icha pillpiwan aswan ima ch'iti icha waqaychanawan. Muchiykunapi españolkuna mana uraychirankutaqchu imayna mamaqochaq patankunapi Mosoq Inglaterra hatunkuna ch'arwisqa qallariqkuna. Amerika Españolmanqa mana hamurankuchu yaqa manari virreykuna, wiraqochakuna, walaychukuna, iñiqkuna, yachapukuna icha

wallakunapuwan. Mana arí ruruchakurancho, chayrayku, pay Pirwapi huk cheqaq kallpa llaqtachakuywan. Rimaq llaqtarunakuna kasharantaq huñusqa hukrayku huch'uy umalliq, huk qellakunawan, wakintaq iñiqwasikunawan, t'aqtaqkuna (juez), qhatuqkuna, uywarisqakuna icha yanakunapuwan¹. Pay [15] español qallariq muchuran, kikillan, yachaymanta kamariypaq chawpikuna llank'aymanta. Panpapi ruwanamanta purun runaqmanta, kikillan qatirirankutaq wañuchiywan. Icha mukichiqkuna mana arí pisiyarankuchu paykuna kikin kamariypaq huk ch'ila waqaychanata icha huñusqata. Huñuykuna mukichiy pantaran rayku sarunapi. Muchuykaran ukhuperqa hina khipukamayog. Españolkuna icha q'arakunapuwan karanku pisillapuni llank'anankupaq, mallmata chutarikuypi, qolqekunataq suyumanta. patanpi arí mañakuranku rantiyta hoq hawa llaqtamanta yanakunata, kurkukunata icha kaqniyoq hukmanta ayllu wiraqochakunaq arí chaqruranku kurkukunata icha kaqniyoq hukmanta ayllu mukichisqata. Sapallan jesuitakuna, huñunakuyninkupi qhatuchakuyta, qhawarichirankutaq yanqalla, pay Pirwapi imayna hoqkunapi allpakuna Amerikamanta, ch'iti kamariy maqllamanta. Hatun chakrakuna ima qoyranku riran wiñarirankutaq. Q'ellakuna huñunanmanta pisichin imayna huk q'ella unaypaq. Pin yuyarin pay chutarinku malliyman Jesuitakunamanta

---

¹ Icha, imayna paypaq llank'ana chakrakunamanta mamaqochaq Ch'uyanchasun Donoso Cortesta, pay wakllisqa rimaq italiano Piero Gobetti munan Españata imayna "huk llaqta walaychukunamanta, qori maskhaqkunamanta, mana hoqkuna ruwayta yanakunamanta puriypi khuyallamanta". Kan ima allichay Gobettita ima yachan walaychukuna pinkunata mana karanchu manari tariqkuna. Ichaqa kan sasapuni mana yuyay yachaysapa qhepa: "Pay q'ochuriy phawasqamanta kan huk yanqallan kay wayllukuy pukllanamanta icha kay katolisismo q'ochurikuymanta icha yanqallanmanta: kay rikhurisqa ima pay kallpa munachikuq kamarinqa pay ch'uya thantamanta ima arí qon pay wayra wiraqochaqmanta icha ima mana atin qatiyta nitaq yachachiya anglo-sajona chaninmanta chuchu icha k'uqti, nitaq iñina francesa llawllichamanta. Pay ch'uya español wiraqochallamanta ñit'in qella qellawan icha kayrayku reqsin imayna panpa allin icha imayna q'ella yuyay umalliqmanta"

pay Paraguaypi, may ch'iti hina atiparanku icha yukarankutaq k'emiy paypaq purun runakunamanta llapan komunismo nisqaman, mana atiranchu mancharikunmanchu llapanpaqpuni imamanta kay huñunakuy wawakunamanta San Iñigo Loyolamanta, imayna waqhan Unamuno, atiqkanman kamariymanta pay panpa pirwanopi chawpi llank'aykunamanta icha ruruykunamanta ima wiraqochakuna, yachapukuna icha iñiqkunapuwan, Rimaqpi qoyqoska huk kawsay allichasqa sumaqla, mana arí hunt'achirankuchu hayk'aqpas kamariymanta. Mukichiqkuna arí manathak yaqa ch'ullallapuni horqonanmanta qorimanta icha qolqe pirwanakuna. Chaymi nishani aswan hukmanta kuti k'emiyta españolkunamanta shapichakunkutaq uray allpakunapi. Icha chaqrusqa manchaymanta icha tanqaymanta ima k'emiyranku Antikuna wiñaypaq, imakunamanta mana hayk'aqpas chayamuranchu pay tukuq wiraqocha kasqanku. Allin kunan. Arí manuy, mana pantay, llank'ayman q'oya wasi ruwakuran llaqtarunakuna q'arakuna sierramanta. Mana ch'achu choqekunamanta p'anpasqata chay Antikunamanta ñeqenkunapi, tiyana sierramanta kanmankaran askha aswan manahunt'a. [16] Kaykunan karan sarunakuna cheqaq pirwana mosoqmanta waqaychana. Waqaychana mukichiyanta karanku –mukichiq haqhay shapinkunamanta– qanpa puririchiy mana tukuranchu raq. Reqsisunchis kunan seq'ekunata huk iskay watamanta. Wata imapi huk waqaychana wiraqochaq hamunqa, pisi pisita, qhapaq waqaychasqa. Ichaqa mana ch'usaq kayninmanta, paypi teqsi muyuntin, huk mukichiy waqaychana.